

مجالس رمضانی

۹

مجلس نهم

دربارهٔ حکمت‌های روزه

علامه محمد بن صالح العثیمین رحمہ اللہ

ترجمہ: عبداللہ شیخ آبادی

مرکز مطالعات متین

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مجلس نهم: دربارهٔ حکمت‌های روزه

ستایش الله را که مدبر شب و روز و آورندهٔ ماه‌ها و سال‌هاست، آن فرمانروای قدوس سلام، که عظمت و بقا و دوام تنها از آن اوست. از نقص و مشابَهت به بندگان پاک است. آنکه درون رگ‌ها و مغز استخوان‌ها را می‌بیند و صداها را پنهان و سخنان نرم را می‌شنود. معبودی است مهربان و بسیار نعمت دهنده، پروردگاری است قادر و به شدت انتقام‌گیرنده. آنکه امور را اندازه گرفت و به بهترین نظم به اجرا درآورد و شرایع را تشریع نمود و به نیکویی و دقت تشریعش نمود. آنکه باده‌ها و ابرها با قدرت او حرکت می‌کنند و با حکمت و رحمتش

شب‌ها و روزها در پی هم می‌آیند. او را برای صفات جلیل و نعمت جمیلش حمد گویم و شکر کسی را گویم که خواهان نعمت بیشتری است و گواهی می‌دهم که معبودی به حق نیست جز الله و عقل‌ها و خیالات او را در بر نمی‌گیرد و گواهی می‌دهم که محمد بنده و پیامبر او، بهترین مردمان است؛ درود و سلام خداوند بر او و بر یارش ابوبکر که پیش‌گام در اسلام بود و بر عمر که شیطان از او گریزان بود و بر عثمان که با مالش ارتش «عسره» را تجهیز کرد و بر علی آن دریای عمیق و شیر شجاع و بر دیگر آل و اصحاب او و کسانی که همواره از آنان به نیکویی پیروی کنند.

ای بندگان خداوند، بدانید که الله سبحانه در هر آنچه آفریده و مشروع ساخته دارای حکم کامل و حکمت رساست. او در خلقتش و در شرعش حکیم است و بندگان را از روی بازی نیافریده و آنان را رها نساخته و شرایع را بیهوده برای آنان تشریع نکرده، بلکه آنان را برای امری بزرگ آفریده و برای کاری بس مهم آماده‌شان ساخته و راه راست

را برایشان آشکار ساخته و شرایع را برایشان نهاده تا ایمانشان با آن افزوده شود و عبادتشان کامل شود. بنابراین هر عبادتی که خداوند برای بندگانش مشروع ساخته برای حکمتی است؛ آنکه دانست، دانست و آنکه ندانست، ندانست و اگر حکمت عبادتی را ندانیم این معنایش آن نیست که آن عبادت حکمتی ندارد، بلکه دلیل بر ناتوانی و کوتاهی ما در درک حکمت الله سبحانه و تعالی است؛ زیرا حق تعالی می‌فرماید: **﴿وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾** [اسراء: ۸۵] (و به شما از علم جز اندکی داده نشده است).

الله تعالی عبادت‌ها را مشروع ساخته و معاملات را منظم نموده و همهٔ این‌ها از روی آزمایش بندگان است تا اینگونه مشخص شود که چه کسی بندهٔ خدای خویش است و چه کسی بندهٔ هوای نفس. بنابراین هرکه این شرایع الهی و آن نظم را با سینه‌ای گشاده و درونی آرام پذیرفت، او بندهٔ خدای خویش و راضی به شریعت اوست و طاعت پروردگارش را بر خواستهٔ نفس مقدم داشته است، اما آنکه عبادت‌ها

را نمی‌پذیرد و از نظم الهی در زندگی پیروی نمی‌کند مگر آن جاهایی که با خواسته نفسش سازگار است و عبادت‌ها را نمی‌پذیرد و از نظم الهی پیروی نمی‌کند مگر آنچه مناسب امیال و مقاصد اوست، بنده هوای نفس است و ناخشنود از شریعت خداوند و رویگردان از طاعت پروردگار. او هوای نفس را رهبر قرار داده نه تابع، و می‌خواهد شرع خداوند نیز تابع امیال او باشد، هرچند علمش اندک باشد و حکمتش ناچیز. حق تعالی می‌فرماید: **فَلَوْلَا اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ؛** [مؤمنون: ۷۱] (اگر حق از هوس‌های آنان پیروی کند [و امور هستی به میل کافران اداره شود]، آسمان‌ها و زمین و هر کس [و هر چه] در آنهاست تباه می‌گردد؛ بلکه پندشان [قرآن] را برای آنان آورده‌ایم [که مایه عزت و شرفشان است]؛ ولی آنان از پندشان رویگردانند).

از حکمت‌های حق تعالی این است که عبادت‌ها را متنوع ساخته تا پذیرش و خشنودی بندگان از هم بازشناسی شود و کسانی که ایمان

آورده‌اند را خالص سازد؛ زیرا ممکن است برخی از مردم از نوع خاصی از عبادات راضی باشند و آن را بپسندند و به آن پایبند باشند اما نوع دیگر را نپسندند و دربارهٔ آن کوتاهی کنند. از این رو الله تعالی برخی از عبادات را متعلق به بدن و تلاش بدنی قرار داده مانند نماز، و برخی را متعلق به مال قرار داده که نفس بشری آن مال را دوست دارد، مانند زکات و برخی هم متعلق به بدن است و هم متعلق به مال، مانند حج و جهاد و برخی از عبادات متعلق به دست کشیدن از خوشی‌هاست و چیزهایی است که نفس آن را دوست می‌دارد، مانند روزه.

هرگاه بنده این عبادت‌های متنوع را از روی طاعت پروردگار و انجام امر او و خشنودی از شرع او انجام دهد و آن را به وجه مطلوب و کامل ادا کند و در انجام آن مرتکب ناخشنودی و کوتاهی نشود و جان را خسته کند و آنچه را دوست دارد ببخشد و از آنچه نفسش دوست دارد دست نگه دارد، این دلیلی است بر کمال بندگی و پذیرش امر و محبت و

بزرگداشت پروردگار. اینجاست که صفت بندگی پروردگار جهانیان در او محقق شده است.

با درک این حقیقت؛ می‌شود گفت که روزه دارای حکمت‌های پرشماری است. حکمت‌هایی که باعث شده روزه از فرایض اسلام و رکنی از ارکان آن باشد:

از حکمت‌های روزه این است که روزه عبادت الله تعالی است و بنده با ترک آنچه دوست دارد و نفسش از غذا و نوشیدنی و هم‌خوابی می‌خواهد، به پروردگارش تقرب می‌جوید و اینگونه صدق ایمان و کمال بندگی‌اش برای الله و محبتش و امیدش به آنچه نزد پروردگار است، آشکار می‌شود. زیرا انسان چیزی که دوست دارد را ترک نمی‌کند مگر برای به دست آوردن چیزی که بیشتر دوستش دارد.

و از آنجایی که مؤمن می‌داند خشنودی خداوند متعال در روزه نهفته است که ترک شهوت‌های فطری دوست داشتنی اوست، خشنودی

مولای خود را بر هوای نفسش مقدم می‌دارد و آن را با شوق ترک می‌کند، زیرا لذت و آسایش درون او در ترک این لذت‌ها برای الله عزوجل است. برای همین بسیاری از مؤمنان حتی اگر شکنجه می‌شدند یا حبس می‌شدند که روزی از رمضان را بدون عذر روزه‌خواری کنند، چنین کاری نمی‌کردند؛ و این از بلیغ‌ترین حکمت‌های روزه و از بزرگترین آنهاست.

از دیگر حکمت‌های روزه این است که: روزه از اسباب تقوا و پرهیزگاری است، چنانکه حق تعالی می‌فرماید: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ**؛ [بقره: ۱۸۳] (ای کسانی که ایمان آورده‌اید، روزه بر شما واجب شده است همان‌گونه که بر کسانی که پیش از شما بودند [نیز] واجب شده بود؛ باشد که پرهیزگار شوید). زیرا روزه‌دار امر شده که طاعات را انجام دهد و از گناهان دوری کند، همان‌گونه که پیامبر صلی الله علیه وسلم می‌فرماید: **«آنکه سخن دروغ و عمل به آن و جهالت را رها نکند، الله نیز**

به این نیازی ندارد که او غذا و نوشیدنی‌اش را ترک کند». به روایت بخاری^۱ و هرگاه شخص در حال روزه باشد، به محض آنکه قصد معصیت کند به یادش می‌آید که روزه است و دست از آن می‌کشد.

برای همین پیامبر صلی الله علیه وسلم امر کرده‌اند که روزه‌دار هرگاه کسی به او دشنام یا ناسزا گفت به او بگوید: «من روزه‌دارم»^۲ زیرا این نوعی یادآوری به طرف مقابل است که روزه‌دار امر شده تا از دشنام و بددهانی دوری کند و همچنین یادآوری برای خود اوست که روزه است، پس نباید دشنام را با دشنام پاسخ دهد.

۱- به روایت بخاری: کتاب الصوم، باب من لم یدع قول الزور والعمل به فی الصوم (۱۹۰۳) از حدیث ابوهریره رضی الله عنه.

۲- به روایت بخاری: کتاب الصوم، باب فضل الصوم (۱۸۹۴) و مسلم: کتاب الصیام، باب حفظ اللسان للصائم (۱۱۵۱) از ابوهریره رضی الله عنه.

از حکمت‌های روزه این است که: دل در حال روزه برای اندیشه و ذکر خالی می‌شود، زیرا شهوت‌ها مستوجب غفلت هستند و چه بسا باعث سختی دل و کوری آن از دیدن حق شوند. از این رو پیامبر صلی الله علیه وسلم ما را به کم خوردن و کم نوشیدن راهنمایی کرده‌اند و می‌فرمایند: «بنی‌آدم ظرفی بدتر از شکم خود پر نکرده است. برای آدمی چند لقمه اندک که کمر او را محکم بدارد کافی است، پس اگر ناگزیر است، یک سوم آن را برای غذا و یک سوم را برای نوشیدنی و یک سوم را برای نفّسش نگه دارد». به روایت احمد و نسائی و ابن ماجه!

۱- به روایت ترمذی. او می‌گوید: این حدیثی حسن صحیح است و حاکم نیز آن را صحیح دانسته است. (مؤلف).

به روایت احمد (۱۳۲ / ۴) و ترمذی: کتاب الزهد، باب ما جاء فی کراهیة کثرة الأکل (۲۳۸۰) و نسائی در السنن الکبری (۶۷۶۸) و ابن ماجه: کتاب الأطعمة، باب الاقتصاد فی الأکل وکراهة الشبع (۳۳۴۹).

در صحیح مسلم آمده که حَنْظَلَةُ أُسَيْدِي که از کاتبان پیامبر صلی الله علیه وسلم بود خطاب به ایشان گفت: حنظله منافق شده است! رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود: «این چه سخنی است؟» گفت: ای رسول خدا، زمانی که در حضور شما هستیم درباره بهشت و دوزخ با ما سخن می‌گویید، گویا بهشت و دوزخ را با چشم خود می‌بینیم و چون از محضر شما بیرون می‌رویم، زن و فرزند و مسائل زندگی ما را به خود مشغول می‌کنند و بسیاری [از فرمایشات شما] را از یاد می‌بریم... در ادامه حدیث آمده که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «اما ای حنظله، ساعتی [برای عبادت الله] و ساعتی [برای استراحت و رسیدگی به کارهای دنیا]». و این را سه بار تکرار فرمود.^۱

۱- به روایت مسلم: کتاب التوبة، باب فضل دوام الذكر والفکر فی أمور الآخرة (۲۷۵۰).

ابوسلیمان دارانی می‌گوید: نفس هرگاه گرسنه و تشنه شود، دل خالص شده و صفا می‌یابد و رقیق می‌شود و هرگاه سیر شود، دل نیز کور می‌شود.^۱

از دیگر حکمت‌های روزه این است که ثروتمند به ارزش نعمت‌های خداوند پی می‌برد، چرا که خداوند او را از نعمت آب و غذا و ازدواج برخوردار ساخته درحالی که بسیاری از بندگان از آن محرومند، بنابراین خداوند را برای این نعمت و این آسان‌سازی شکر می‌گویند و به یاد برادر فقیرش می‌افتد که شاید شب را گرسنه سر بر بالین می‌گذارد و اینگونه با صدقه به یاری او می‌شتابد تا لباسی برای پوشیدن بدن و غذایی برای رفع گرسنگی‌اش تهیه کند. برای همین پیامبر صلی الله علیه وسلم بخشنده‌ترین و سخاوتمندترین مردم بود و بیش از همه

۱- ابن ابی الدنيا، الجوع (۳۱۹) و بیهقی، الزهد الكبير (۴۰۹).

وقت در رمضان بخشنده می‌شد، آن هنگام که در رمضان جبرئیل با وی دیدار می‌کرد و با هم قرآن را مدارس می‌کردند.^۱

از دیگر حکمت‌های روزه، تمرین بر کنترل نفس و قوی شدن برای گرفتن افسار نفس است تا بتواند آن را به سمت خیر و سعادتش ببرد، زیرا نفس پیوسته به بدی فرمان می‌دهد مگر نفس کسی که پروردگار به او رحم کند. اما اگر انسان عنان نفس خود را رها کند، نفسش او را در مهلکه خواهد انداخت و اگر کنترل آن را به دست گیرد خواهد توانست آن را به سمت بالاترین مراتب و والاترین مطالب ببرد.

۱- به روایت بخاری: کتاب بدء الوحی، باب کیف کان بدء الوحی إلی رسول الله صلی الله علیه وسلم (۶)، و مسلم: کتاب الفضائل، باب کان النبی صلی الله علیه وسلم أجود الناس بالخير من الريح المرسلة (۲۳۰۸) از ابن عباس رضی الله عنهما.

از جمله حکمت‌های روزه شکسته شدن نفس و کوتاه شدن کبريای آن است تا در برابر حق سر فرو آورد و در برابر خلق فروتن شود. زیرا سیری و همخوابگی همه‌اش انسان را به سرکشی و تکبر بر حق و بر خلق وا می‌دارد؛ نفس وقتی به این امور نیازمند باشد خود را مشغول به دست آوردنش می‌کند و چون به دستش آورد خود را کامیاب می‌بیند و دچار شادی مذموم و سرکشی می‌شود و همین عامل هلاکت است و تنها کسی در امان می‌ماند که خداوند او را نگه داشته باشد.

از حکمت‌های روزه این است که مجرای خون به سبب گرسنگی و تشنگی تنگ می‌شود و در نتیجه، مجرای شیطان در بدن آدمی نیز تنگ می‌شود زیرا شیطان در بدن انسان همانند خون در جریان است،

چنانکه در صحیحین از رسول الله صلی الله علیه وسلم ثابت است،^۱ اما وسوسه‌های شیطان با روزه آرام می‌گیرد و شدت شهوت و خشم شکسته می‌شود. برای همین است که پیامبر صلی الله علیه وسلم می‌فرماید: «ای گروه جوانان، هریک از شما که توانایی دارد، ازدواج کند، زیرا باعث حفاظت بیشتر چشم و مصونیت بیشتر شرمگاه می‌شود. و کسی که توانایی [ازدواج را] ندارد، باید روزه بگیرد که روزه،

۱- به روایت بخاری: کتاب اعتکاف، باب زیارة المرأة زوجها فی اعتکافه (۲۰۳۸)، و مسلم: کتاب السلام، باب بیان أنه يستحب لمن رؤی خالیا بامرأة وکانت زوجته أو محرما له أن یقول: هذه فلانة؛ لیدفع ظن السوء به (۲۱۷۵) از حدیث صفیه رضی الله عنها.

شهوت را ضعیف و کنترل می‌کند». متفق علیه.^۱ بنابراین روزه را ضعیف کننده شهوت هم خوابی و شکننده شدت آن قرار داده است.

از دیگر حکمت‌های روزه، فواید بسیار آن برای سلامتی است که از طریق کم کردن غذا و استراحت دادن به دستگاه گوارش برای مدت معین و خارج شدن رطوبت‌ها و مواد زاید مضر و دیگر عوامل حاصل می‌شود. چه والاست حکمت‌های الهی و چه بلیغ است، و چه سودمند است شریعت او برای مردمان.

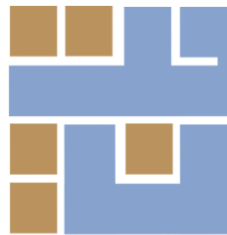
بارالها ما را در دینت فقیه گردان و شناخت اسرار شریعت خود را به ما الهام کن و امور دین و دنیای ما را به صلاح آور و ما و والدین ما و همه

۱- به روایت بخاری: کتاب النکاح، باب قول النبی صلی الله علیه وسلم: «من استطاع منکم الباءة فلیتزوج...» (۵۰۶۵)، و مسلم: کتاب النکاح، باب استحباب النکاح لمن تاقت نفسه إلیه (۱۴۰۰) از ابن مسعود رضی الله عنه.

مسلمانان را با رحمت خود پیامرزی مهربانترین مهربانان. و درود و
سلام خداوند بر پیامبر ما محمد و بر آل و اصحاب او باد.

* * *

مجلس نهم: دربارهٔ حکمت‌های روزه

مرکز مطالعات متین

www.MatinStudies.com

t.me/MatinStudies

facebook.com/MatinStudies

Instagram.com/Matinstudies

X.com/Matinstudies